

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin

Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Umeå, och Polismyndigheten i Västerbottens län rörande handläggningen av ett ungdomsärende

---

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Umeå, och Polismyndigheten i Västerbottens län för långsam handläggning av ett ärende, där hennes femtonårige son, BB, och två jämnåriga kamrater, CC och DD, var misstänkta. Hon uppgav att en polisanmälan rörande egenmäktigt förfarande hade gjorts i december 2005 och beslut i åtalsfrågan hade, i maj 2007, fortfarande inte fattats.

Utredning

Handlingar i åklagarkammarens ärende 701A-4192-05 och polismyndighetens ärende K25236-05 infordrades och granskades. Av dessa framgick bl.a. följande. Den 19 december 2005 gjordes en polisanmälan med anledning av att personal på en skola hittat tillgripna böcker och ett bankomatkort i ett elevskåp. Förundersökning inleddes några dagar senare. I januari 2006 övertog åklagare förundersökningsledarskapet. Utredningsåtgärder vidtogs och i mars 2006 delgavs tre pojkar under 18 år misstanke om stöld alternativt egenmäktigt förfarande alternativt häleri. Sedan ytterligare utredningsåtgärder vidtagits beslutade kammaråklagaren EE den 16 november att förundersökningen såvitt avsåg misstankar mot CC och DD skulle läggas ned då det inte gick att bevisa att de gjort sig skyldiga till brott. Ärendet slutredovisades i december 2006 till åklagare.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten och polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av förundersökningen.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren FF) kom in med ett remissvar av vilket det framgick att upplysningar inhämtats från kammaråklagaren GG (se bilaga) och chefsåklagaren HH (här utlämnade). Vidare framgick att EE, som först handlagt ärendet, var tjänstledig och därför inte kunde lämna upplysningar.

Åklagarmyndigheten gjorde följande bedömning.

BB delgavs misstanke om stöld alternativt häleri alternativt egenmäktigt förfarande den 17 mars 2006 och därigenom utlöstes den aktuella tidsfristen.

Förundersökningsprotokoll avseende egenmäktigt förfarande inkom till åklagarkammaren den 27 december 2006. Åtal väcktes för bl.a. egenmäktigt förfarande den 7 juni 2007, således drygt ett år och två månader efter att fristen började löpa.

Förundersökningen har under de första månaderna fördröjts genom att polisen på ett anmärkningsvärt sätt inte redovisat handlingarna till åklagaren förrän i maj 2006, således efter att tidsfristen löpt ut. När åklagaren EE blivit varse detta borde det ha föranlett särskild aktivitet. Ärendet har sedan fördröjts på grund av dels tillkommande brottsmisstankar under sommaren och hösten 2006, dels att polisen på ett helt oacceptabelt sätt inte redovisat de kompletterande förhören förrän i november 2006, omkring fem månader efter att dessa hållits. I november 2006 synes EE ha rubricerat aktuell gärning som egenmäktigt förfarande. Åklagarens ställningstagande härvidlag innebär, enligt min bedömning, att åklagaren ansåg att det inte längre var fråga om brott av sådant slag för vilket tidsfristen gällde. Med hänsyn till att tiden sedan länge var försuttan har det dock ingen egentlig betydelse för bedömningen av detta ärende.

Kammarchefen och kammaråklagaren GG har anfört att det främsta skälet till att handläggningen av ärendet dragit ut på tiden har varit att aktuellt ärende skulle samordnas med tillkommande, mer allvarliga, brottsmisstankar än det ifrågasatta ärendet. Enligt min mening är det i vissa fall ett helt godtagbart skäl att avvakta med åtalsbeslut för att kunna göra en rimlig bedömning av samtliga ärenden. Detta gäller särskilt i ungdomsmål. Med hänsyn till hur påföljdssystemet ser ut för ungdomar är det mer angeläget för ungdomar än vuxna att man har en samlad bild av brottsligheten när reaktionen härför avgörs. I ungdomsmålen är det därför i många situationer motiverat att avvakta andra brottsutredningar även om därmed tidsfristen överskrids. I sådana fall måste dock åklagaren vidtaga åtgärder för att påskynda handläggningen av ärendet i dess helhet så att åklagaren kan ta ställning till den sammantagna brottsligheten. Att som i detta fall avvakta beslut i åtalsfrågan under nästintill ett halvår är dock inte rimligt.

Kammarchefen har pekat på att arbetssituationen vid kammaren varit mycket ansträngd, en bild jag kan bekräfta. Trots betydande ansträngningar från kammarens sida och med myndighetens understöd är kammaren en av de tyngst belastade i landet. Aktuellt ärende vittnar om vikten av kontroll över ärenden i allmänhet och fristärenden i synnerhet. Kontrollen har i detta fall brustit och ansvaret härför har åvilat de handläggande åklagarna och kammarchefen. Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på att Riksåklagaren numera har meddelat föreskrifter om rotelvård (ÅFS 2007:5), vilka skall ge stöd åt åklagarna om hur bevakning och uppföljning av ärenden skall ske samt bidra till bättre kontroll. Det under våren 2007 införda ärendesystemet, Cåbra, ger handläggande åklagare och kammarchefer en bättre överblick och kontroll av ärendena.

Polismyndigheten (tillförordnade länspolisvärdaren JJ) kom in med ett remissvar i vilket upplystes bl.a. att pojkarna varit misstänkta i andra ärenden under år 2006. Två av dem hade varit misstänkta i ett ärende gällande skadegörelse som redovisades genom ett förundersökningsprotokoll till åklagarkammaren den 4 december 2006. I ett ärende gällande övergrepp i rättssak var två av pojkarna misstänkta. Den förundersökningen lades ned genom beslut den 29 april 2007. En av pojkarna hade också varit misstänkt för brott mot knivlagen och för stöld. Dessa förundersökningar redovisades till åklagarkammaren genom förundersökningsprotokoll den 13 december 2006 respektive den 13 juni 2007. Vidare angavs följande under rubriken bedömning.

Utredningen i ärendet har handlagts vid ett närpolisområde inom polismyndigheten. Polismyndighetens bedömning är att närpolisområdet har kompetens och resurser för att bedriva denna typ av utredningsverksamhet. Utredningsverksamhet med unga lagöverträdare är en prioriterad uppgift vid närpolisområdena inom polismyndigheten.

Polismyndigheten kan konstatera att handläggningen av ärendet K25236-05 har bedrivits på ett sådant sätt att det har uppstått ett flertal långa tidsintervaller där utredningsåtgärder inte genomförts. Handläggningen har således inte bedrivits i enlighet med det särskilda skyndsamhetskrav som föreskrivs i 4 § LUL och den s.k. sexveckorsfristen har överskridits. Det kan konstateras att det utöver utredningen i K25236-05 även pågått andra utredningar där CC, DD och BB varit misstänkta. I enlighet med de nämnda förarbetsuttalandena kan denna omständighet i vissa undantagsfall motivera att den uppställda tidsfristen överskrids. Polismyndigheten anser dock inte att detta motiverat att den uppställda tidsfristen överskridits på det sätt som gjorts i K25236-05. Polismyndigheten anser inte heller att utredningen i ärendet varit av sådan art eller att det funnits andra särskilda omständigheter som motiverat att utredningen pågått så länge som den gjort.

Polismyndigheten anser att det är beklagligt och mycket allvarligt att handläggningen i ärendet tagit så lång tid. Med anledning av detta avser polismyndigheten att informera berörd personal inom myndigheten om innebörden av aktuell bestämmelse i LUL och vikten av att uppställda tidsfrister hålls i dessa ärenden.

Det kan vidare nämnas att polismyndigheten under maj månad 2007 tillsatt en arbetsgrupp som skall ta fram ett underlag för en vidareutveckling av Polisens Nationella Utredningskoncept, PNU. Utredningen skall beakta hur utredningsprocessen fungerar, hur utredningssystemet är organiserat och hur de olika utredningsfunktionerna fungerar. Kartläggningen skall redovisas den 5 september 2007 till länspolismästaren.

Utöver de nämnda åtgärderna kommer polismyndigheten under år 2007 att tillföra ytterligare resurser till utredningar avseende unga lagöverträdare.

Rättslig reglering

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger.

Enligt 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), i dess lydelse före den 1 januari 2007, ska en förundersökning mot den som inte fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen ska avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

I 1 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, FUK) föreskrivs att det är undersökningsledaren som har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara.

Bedömning

Av utredningen framgår att sedan förundersökning inletts av polisen i december 2006 och ärendet därefter lottats över till åklagarkammaren, gav förundersökningsledaren EE den 19 januari 2006 direktiv. Förhör hölls sedan med ett par vittnen innan BB och CC, som båda var 15 år, den 17 mars 2006 delgavs misstanke om stöld alternativt häleri alternativt egenmäktigt förfarande. Den 28 mars delgavs DD, som också var 15 år, misstanke om samma brott. I och med dessa åtgärder började sexveckorsfristen i ärendet att löpa. Beslut i åtalsfrågan skulle således ha

fattats, om man i det aktuella fallet räknar från dagen när DD delgavs misstanke, den 9 maj 2006. Under mars och april hördes ytterligare två vittnen. Först dagen efter det att sexveckorsfristen löpt ut fick åklagaren del av förhørsutskriften.

Den korta tidsfrist som gäller i denna typ av ärenden innebär att det är av särskild vikt att samarbetet mellan polis och åklagare fungerar väl. Det är därför självfallet angeläget att polisen utan dröjsmål informerar åklagaren om de åtgärder som vidtagits. Anledningen till att det kom att dröja lång tid innan förhørsutskriften skickades över till åklagaren har inte framkommit och det är inte meningsfullt att utreda saken ytterligare. Jag kan konstatera att en handläggning som den aktuella givetvis omöjliggör för åklagaren att fatta beslut inom den givna tidsfristen.

Det särskilda ansvar som en åklagare har i egenskap av förundersökningsledare, innebär också att denne måste följa upp givna direktiv. Såvitt framkommit har inte EE påmint i saken under perioden från januari till maj 2006. Även om arbetssituationen under den tiden varit ansträngd hade hon naturligtvis behövt göra detta. Numera gäller, som Åklagarmyndigheten angett, föreskrifter och allmänna råd om bevakning och uppföljning vid Åklagarmyndigheten av pågående förundersökningar (ÅFS 2007:5).

Cirka en vecka efter det att förhören inkom i maj 2006 gav EE nya direktiv. De misstänkta kom sedan att under juni och juli höras på nytt. Först efter en påminnelse i november har förhørsutskriften från dessa förhör skickats till åklagaren för ställningstagande. Inte heller i denna del har anledningen till dröjsmålet med att översända utskriften framkommit. Jag konstaterar också att EE borde ha påmint om sina direktiv tidigare.

I november beslutade EE att lägga ned förundersökningen beträffande CC och DD. Åklagarmyndigheten har angett att EE i november rubricerade gärningen som egenmäktigt förfarande vilket i och för sig medfört att 4 § LUL inte längre var tillämplig. Jag delar dock myndighetens uppfattning att det med hänsyn till att tiden sedan länge var försutten dock inte har någon egentlig betydelse för bedömningen av ärendet.

Kort efter att EE lagt ned förundersökningen i vissa delar övertog GG förundersökningsledarskapet. Som förklaring till att han inte fattade beslut i åtalsfrågan beträffande BB förrän i juni 2007, trots att förundersökningen slutredovisades till honom i december 2006, har han uppgett att det pågick andra förundersökningar med mer allvarliga brottsmisstankar som det aktuella ärendet skulle samordnas med. Han har också uppgett att ärendet under våren felaktigt var registrerat som "öppet" i åklagarkammarens diarium.

Som Åklagarmyndigheten angett kan det i ungdomsmål vara motiverat att avvakta andra pågående brottsutredningar även om tidsfristen därmed överskrids. Eftersom tidsfristen i 4 § LUL måste ha gällt även beträffande övriga förundersökningar är det, som myndigheten påpekat, emellertid nödvändigt att åklagaren i en sådan situation vidtar åtgärder för att påskynda handläggningen av ärendet i dess helhet så att ett ställningstagande till den sammantagna brottsligheten kan göras. Åklagar-

myndigheten har anfört att det i det aktuella fallet inte var rimligt att avvakta beslut i åtalsfrågan under nästintill ett halvår. Huruvida den felaktiga registreringen av ärendet under våren 2007 också bidragit till att handläggningen fördröjts har inte framkommit men det är givetvis viktigt att ärenden registreras på ett korrekt sätt.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det inte är acceptabelt att det dröjde över ett år från det att BB delgavs misstanke om brott innan beslut i åtalsfrågan förelåg. Såväl åklagarna som polismyndigheten förtjänar kritik för den långsamma handläggningen.

Vad som i övrigt framkommit i ärendet föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

BILAGA

Upplysningar från kammaråklagaren GG

1. Ärendet (K 25236-05) inkommer till åklagarkammaren i Umeå den 28 december 2005 och lottas på kå EE. Det finns fler misstänkta och fler brottsmisstankar i ärendet.
2. Direktiv i K 25236-05 expedieras den 19 januari 2006.
3. Förhör enligt direktiv inkommer till kammaren den 10 maj 2006. Av förhören framgår att BB av polis delgetts misstanke om brott den 17 mars 2006.
4. Nya direktiv expedieras till polisen den 19 maj 2006.
5. Påminnelse skickas den 7 november 2006.
6. Nya förhör inkommer till kammaren den 13 november 2006.
7. Kå EE lägger ned förundersökningen i K 25236-05 beträffande två medmisstänkta och lämnar slutdirektiv beträffande BB den 16 november 2006. Det finns dock andra öppna brottsmisstankar i ärendet.
8. Den 1 december 2006 går kå EE på barnledighet och hennes ärenden lottas över på annan åklagare (kå KK).
9. Den 4 december 2006 lottas dock ärendet 701A-4192-05 över på undertecknad då jag har ett öppet ärende, 701A-3086-06, på en medmisstänkt som förekommit i aktuellt K-ärende och som alltjämt förekommer under andra K-ärenden i 4192-05.
10. Förundersökningen i K 25236-05 redovisas till åklagaren den 27 december 2006. Vid konverteringen till Cåbra har dock ärendet av någon anledning registrerats som öppet varför undertecknad den 29 april 2007, i samband

med att jag får andra K-ärenden med samhörighet redovisade, registrerar ärendet som slutredovisat.

11. Den 8 maj 2007 begärs yttranden jml 11 § LuL in från socialnämnden. Gärningen i K 25236-05 hade enligt undertecknads bedömning inte ensam ett tillräckligt straffvärde för att kräva inhämtande av ett yttrande utan det är kombinationen med den tillkommande gärningen i annat K-ärende som föranleder att yttrandet begärs.
12. Yttrandena inkommer den 1 juni 2006.
13. Åtal väcks beträffande dels gärningen i K 25236-05 och dels andra gärningar och ansökan om stämning inges till tingsrätten den 7 juni 2007.

Beträffande handläggningen av det specifika ärendet K 25236-05 kan sammanfattningsvis noteras att fram till slutredovisningen ligger den huvudsakliga tidsåtgången när ärendet finns hos polisen. Handläggande åklagare har vid varje tillfälle i huvudsak agerat inom en vecka från det att ärendet kommit åter från polisen. Åklagarkammaren förfogar som bekant inte över polisens resurser.

Vad gäller tiden mellan slutredovisning till åtal så kan konstateras att det funnits och, under resans gång, tillkommit flera brottsmisstankar beträffande såväl aktuella BB som andra i samordnade ärenden misstänkta. Det kan av dagboksblad konstateras att den sista förundersökningen redovisades den 18 maj 2007 (rör medmisstänkt). Vidare har ärendet legat en månad hos socialnämnden för yttrande.

Ärendet visar på en vanlig komplikation vid hantering av ungdomsmål. Man får in ett mer eller mindre komplicerat ärende med flera misstankar och flera misstänkta. Den eller de misstänkta begår sedan nya brott i en eller flera nya konstellationer och snabbt har ärendet svällt ut. Här blir det hela tiden en avvägning och i viss mån också en konflikt mellan att klara sexveckorsfristen och att klara det samordningskrav som även gäller för ungdomar, d v s att i möjligaste mån lagföra dem för all brottslighet vid ett och samma tillfälle. I förevarande fall har de tillkommande gärningarna i stora delar varit att betrakta som allvarligare än den i K 25236-05, vilket spelat in i beslutet att avvakta med att väcka åtal i de slutredovisade delarna till dess alla ärenden var redovisade och socialnämnden lämnat sina yttranden. Undertecknad har således, efter att jag övertog handläggningen från en kollega, gjort bedömningen att kravet på samordning och en samlad lagföring vägt tyngst i detta fall.

Angående åtgärder från kammarens sida för att iaktta sexveckorsfristen.

När det gäller att iaktta bevakningsfrister och ligga på polisen med påminnelser är det nya ärendehanteringssystemet Cåbra till stor hjälp och används numera regelmässigt. Det har därigenom blivit lättare att förnya påminnelser även i en mycket pressad arbetssituation eftersom man inte längre behöver gå igenom ärende för ärende utan får allt s a s serverat på skärmen.

Den från årsskiftet nya lagregleringen angående när yttranden enligt 11 § LuL skall inhämtas innebär att yttrandena numera alltid inhämtas i samband med delgivning

av brottsmisstanken, även om det innebär att socialnämnden ibland får yttra sig i ”onödan” då det senare visar sig att man inte kan styrka brott. Tidigare fanns en tendens till att vänta med att kräva in yttranden till dess man visste att brott kunde styrkas, vilket inte sällan var i samband med att man lämnade direktiv om att ärendet skulle slutdelges till polisen eller, vid polisledda förundersökningar, efter att ärendet slutredovisats.